

Eläkeläiset kestävyysvajetta torjumassa

■ LEENA ERÄSAARI

Ilka Haarni: *Kolmas elämä.*
Aktiiviset eläkeläiset kaupungissa.
Gaudeamus 2010.

Ilka Haarni on sosiologi, joka on erikoistunut vanhojen (ja terveyden) tutkimiseen. Hän on tutkinut muun muassa naisten vaihdevuosisia, ikääntyvien juomatapoja ja nyt käsillä olevassa teoksessa ikäihmisten yhdistyselämää lähiössä. Tutkimusta varten aineisto on hankittu etnografian tapaan – osallistumalla erilaisiin aktiviteetteihin ja haastatteleamalla niiden yhteydessä osallistujia. Kirja kiinnittää huomiota siihen, että kaupungeissa vaikuttaa kasvava eläkeläisten heimo. Vanhoilla ihmisillä on yhtäältä aikaa osallistua yhdistysten elämään ja toisaalta he pitävät sitä lähes kansalaisvelvollisuutena. Vaikuttaakin siltä että Sailaksen ja muiden syntekielijöiden puheet siitä, että vanhat ovat merkittävä osa Suomen kestävyysvajetta, olisivat pudonneet hedelmälliseen multaankääntyvän väestön keskuudessa. Vanhat perustelevat aktiivisuuttaan sillä, että osallistuminen on tärkeää hyvinvoinnille. ”Itsestä, terveydestä ja kunnosta huolehtimisesta onkin tullut hyve eläkeläisille” (118).

Tutkimus vahvistaa sen tiedon, ettei raihmainen vanhuus ala 60-kymppisenä vaan monille alkaa silloin elämän paras vaihe, jota tämän tutkimuksen mukaan saattaa kestää lähes kahdeksankymppiseksi. Koska Suomessa yhdistyksiä on yli satatuhatta ja pääkaupunkiseudulla niistä neljäsosa, antaa se

myös toimiville eläkeläisille valinnanvara. Suuri osa eläkeläisistä kanavoi osallistumisensa ikääntyvien omien järjestöjen kautta, jotkut järjestöt tosin ovat harmaantuneet yhdessä jäsenistönsä kanssa. Poliittisten järjestöjen, kaupunginosayhdistysten ja kunnallispolitiikan lisäksi erityisen suosittuja aktiviteetteja ovat urheilu ja liikunta. Myös SPR, Martat ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto rekrytoivat aktiiveja eläkeläisten joukosta.

Todennäköisesti eläkeläiset harrastavat muuta väestöä enemmän hyväntekeväisyyttä, kuten lastensuojelun tai vanhustenhuollon ystävätoimintaa. Mutta suurin osa aktiivisesta hoiva- tai auttamishalusta kohdistuu lapsiin ja lapsenlapsiin. Tutkitut pyrkivät myös valvomaan sitä, että heidän osallistumisensa pysyi kohtuullisissa rajoissa – että järjestövelvoitteita oli sopivasti ja että ne sopivat yhteen perheen tarpeiden kanssa. Tutkimuksesta puuttuivat tietysti ne ikäihmiset, jotka eivät lainkaan osallistuneet kaupunginosan aktiviteetteihin, koska lähtökohtana oli juuri aktiivisuus. Ongelmaisten ihmisten lisäksi tutkimuksesta puuttuvia ovat todennäköisesti vaativaa (omais)hoivaa tekevät. En kyseenalaista tutkimuksen lähtökohtia, mutta tällaisena se jättää vastamatta tärkeään ajankohtaiseen ongelmaan. Voisivatko lähiyhteisöt ottaa nykyistä suuremman vastuun julkisista palveluista, kun julkinen vähentää panostaan? Jos lukee tarkkaan rivien välejä, niin vastaus voisi olla vaikkapa se, että nämä vetreät eläkeläiset ovat halukkaita paikkaamaan sukulaisten puuttuvia palveluita, mutta tuskin pahasti mielenterveysongelmaisen naapurin.

Mikä sitten vetää vanhat istumaan yhdistyksiin tai laulamaan kuoroon? Ensiksikin arjen järjestyksen ylläpito – kun työ jää taakse on tilalle kehitettävä muita rutineita. Yhdistykset ovat jo valmiiksi voineet olla ikäihmisten elämässä kun hän jää eläkkeelle. Toisaalta toimintaa hakemalla haetaan sosiaalisen pääoman tähden kuten Markku Hyyppänsä lukeneet vanhat tietävät. ”Omasta mielenterveydestä ja elämänilosta huolehdittiin välttämällä yksinäisyyttä ja liiallista joutenoloa” (123). Aktiivinen elämä voi tarkoittaa myös sellaisten uusien asioiden tekemistä, joihin ei ollut työaikana mahdollisuuksia tai jotka tuntuivat muuten ”kiellettyiltä”. Yhdeltä oli äiti kieltänyt romaanien lukemisen, toiselta puuttui aikaa akvarellien maalaamiseen.

Vanhojen järjestöissä seurapidolla on joitakin erityispiirteitä. Enimmäkseen niissä ollaan tuttavია, suhde harvoin syvenee ystävyudeksi. Tutkija teki kiinnostavan havainnon, että eläkeläisten järjestöissä pidetään yllä ystävällistä ja kohteliasta ilmapiiriä, myös huumoria ja hauskanpitoa arvostetaan. Joissakin eläkeläisten järjestöissä myös kosketellaan toisia, halaaminen on vaihtoehto kotona odottavalle yksinäisyydelle. Aktiivisessa elämässä tärkeää on yhteen tuleminen, yhdessä oleminen – seurallisuus kuten Georg Simmel asian ilmaisee. Kokoontumisissa ei myöskään korosteta ongelmia, henkilökohtaisia tai yleisiä. Yksi ongelma kuitenkin löytyi, huoli toiminnan jatkuvuudesta. Monet aktiivit valittivat että uusia, nuorempia, ei tahdo löytyä yhdistysten pyörittämiseen. Tutkitut olivat sopivan osallistumisen taitureita, olivat kehittäneet aktiivisuudelleen rytmin

– korkeintaan yhden tilaisuuden päivässä tai viikossa.

Teos on helppolukuinen, siinä myös keskitytään tuloksiin, siis eläkeläisten aktiviteettien kuvaamiseen. Luettavuutta lisää se, että lähteitä on käytetty säästeliäästi ja tutkimuksen metodia, etnografiaa, on kuvattu lyhyesti. Tutkimus alkaa tutkijan saapumisella kentälle, mikä on yksi etnografoiden tyypillisistä hyvistä aloituksista. Teoksessa liikutaan yhden teeman ympärillä, kiinteys on teoksen hyve. Minulle tuli lukijana vahvasti ajatus, että teos pyrkii vakuuttamaan ihmiset siitä, että kolmatta ikää viettävät ihmiset eivät ole kansantaloudellinen taakka. Itse asiassa ihmisen osallistuvat ilmaiseksi oman lähiönsä yhteisöllisyyden tuottamiseen. Lukijana myös vakuutuin siitä, että eläkeläisenä elämä voi maistua paremmalta kuin aiempi elämä, monet tutkimuksen haastatellut sanoivat tämän ääneen. Hie-man itseäni lukijana vaivasi teoksen yksitasaisuus, sanoma olisi minusta paremmin välittynyt jos mukaan olisi otettu myös ongelmia ja spekulatiota tulevaisuudesta. Tarkoitan esimerkiksi pohdintoja järjestöjen tai kolmannen sektorin tulevaisuudesta. Myönnän mieluummin, että toiveeni saattaa olla kohtuuton, sillä teoksen esittämä näkökulma vanhuuteen on virkistävä. Kauhukuvia vanhusten elämänlaadusta ja heidän aiheuttamastaan ongelmasta kansantaloudelle on maalattu riittävästi. Tällaiselle vastakirjoitukselle on siis kovasti tarvetta. Tutkimuksen voisi myös tulkita statementiksi kansalaispalkan puolesta.

Kirjoittaja on yhteisösozialiteetin professori Jyväskylän yliopistossa.